

سلسله‌ی ساسانیان که نام آن از نام ساسانیان، نیاکان افسانه‌ای این سلسله اقتباس شده است، در سال ۲۲۴ میلادی به قدرت رسید. اردشیر یکم، که یک حکمران محلی در پارس، واقع در جنوب ایران، بود بر ضد فرمانروای اشکانی خروج کرد و سرانجام در مقام شاهنشاه جدید ایران بر تخت نشست. مدت ۴۰۰ سال این امپراطوری پهناور که از رود فرات در عراق کنونی تا افغانستان و پاکستان عصر حاضر امتداد داشت، مقتدرترین دشمن امپراطور روم در شرق محسوب می‌شد. در قرن چهارم میلادی، دین باستانی ایران که آیین زرتشتی بود و نام آن از نام زرتشت پیامبر اقتباس گردیده بود، تبدیل به دین رسمی امپراطوری ساسانی گردید. آیین زرتشت ارزش اخلاقی رفتار نیک و پیروزی نهایی خیر بر شر را تبلیغ می‌کند. اهورا مزدا یا اورمزد، خدای خردمند، آفریننده‌ی همه‌ی چیزهای مادی و معنوی است. پس از انقراض امپراطوری ساسانی در سال ۶۵۱ میلادی، اسلام دین رسمی ایران زمین گردید، اما آیین زرتشت هنوز نیز پیروانی در ایران، هند و بسیاری از نقاط دیگر جهان دارد. زرتشتیان هند را «پارسیان هند» می‌نامند.

مطالعه‌ی عصر ساسانی و بررسی تاریخ و فرهنگ مادی آن عصر، بحث درباره‌ی تأثیر آن دوران بر تمدن‌های آن عصر و اعصار بعدی جهان را نیز شامل می‌گردد. در نگاه اول، چنین مطالعه‌ای ممکن است اغراق‌آمیز و نامعقول به نظر برسد، اما در واقع عامل مهمی در شناخت ما از تاریخ ایران خواهد بود، که غالباً مورد غفلت پژوهشگران، در رویکرد جامع‌تر آنان، قرار می‌گیرد. تورج دریایی، مؤلف کتابی که این مقاله به نقد آن اختصاص یافته است، در نگارش

• تورج دریایی

خود، منابع دست اول و دست دوم را با نتیجه‌ای موفقیت‌آمیز به کار گرفته است. ارزیابی او هم عینی و هم صحیح است و وی با بحث درباره‌ی وجوه گوناگون تاریخ و فرهنگ ساسانیان موفق به اثبات این نکته می‌شود که «به همان اندازه که اسلام احتمالاً به زندگی مادی و معنوی در اعصار بعدی شکل داده است، ساسانیان نیز نخست شالوده‌ی تمدنی را که اسلام بر آن استوار گردید برجا نهادند.» دریایی استدلال خود را بدین گونه به اثبات می‌رساند که اطلاعات مهمی را درباره‌ی منابع و سرچشمه‌های پیدایش این سلسله، سیاست داخلی و خارجی، دین، نظام کشورداری، تجارت و اقتصاد آن (از سال ۲۲۴ تا سال ۶۵۱ میلادی) در اختیار خواننده قرار می‌دهد.

او با کوشش بسیار نشان می‌دهد که سنت‌های خاور نزدیک چگونه بر ادیان ایرانی، از جمله کیش زرتشتی، تأثیر نهاده است. وی همانند برخی از ما اروپاییان، دیدگاهی اروپایی محور را که در اندیشه‌ی پژوهشگران غرب عمیقاً ریشه دوانده است و از این قرار است که آنان هر چیزی را که منبعث از یونان و روم نباشد. به دور می‌افکنند، با شور و هیجان مردود می‌شمارد. او به درستی ادعا می‌کند که ایران باستان برای مورخان که با عصر باستان سر و کار دارند، به‌ویژه برای مورخان غرب، زمانی اهمیت می‌یابد که آنان ناگزیر می‌شوند به دشمنان یونانیان و رومیان نیز اشاره‌ای بکنند.»

اطلاعاتی که دریایی درباره‌ی جامعه‌ای پیشرفته و پیچیده در اواخر عصر ساسانیان ارائه می‌دهد جذاب و دلپذیر است. منابع دست اول کتاب، از قبیل سکه‌ها و مهرها و همچنین

TOURAJ
DARYAEE

I. B. TAURIS

۵۹۹

SASANIAN PERSIA

THE RISE AND FALL OF AN EMPIRE

• دکتر وستا سرخوش کرتیس، نویسنده مقاله - کنفرانس «رسانس ایرانی» ۱۳۸۷.

متون متعلق به اواخر عصر ساسانیان و اوایل دوران اسلامی، روش کشورداری (تقسیمات کشوری) و الگوهای نظامی و تجاری آن عصر را به روشنی نشان می‌دهند. با توجه به الگوهای تجارت سیاسی نوین و کنترل منابع و مسیرهای تجاری در خاورمیانه، الگوهای تجاری که وی به آن‌ها می‌پردازد به‌طور اخص مهم جلوه‌گر می‌شوند. اواخر دوران باستان خاورمیانه، حضور ساسانیان در خط ساحلی خلیج فارس و در تنگه‌ی هرمز (که نام آن از نام اهورامزدا یا اورمزد اقتباس شده است) به آنان امکان داد بی‌درنگ ارتباطاتی تجاری با سری‌لانکا، مالزی و نیز چین برقرار کنند یک چنین نظام پیچیده‌ی کشوری و سیستم اقتصادی پیشرفته با سقوط امپراطوری ساسانی از هم نپاشید، بلکه تحت سیطره‌ی حکمرانان جدید مسلمان و خلافت اسلامی به بقای خود ادامه داد. از لحاظ سیاسی، ساسانیان در مقابل فاتحان تازه‌وارد تسلیم شدند و دین تازه‌ای به تدریج جای دین زرتشتی را گرفت. اغراق نیست گفته شود که موفقیت امپراطوری اسلامی تا حدودی از تشریک مساعی ایرانیان اواخر عصر ساسانیان نشأت گرفته است. این نکته را دریایی از طریق تشریح ظهور و سقوط امپراطوری ساسانی به نحو موفقیت‌آمیزی نشان داده است.

ترجمه شده از مجله موزه بریتانیا - ۲۰۱۰